

ЖУРНАЛ ВИЗНАНО ПЕРЕМОЖЦЕМ КОНКУРСУ "СВІТОЧ ПРИДНІПРОВ'Я"

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЩОМІСЯЧНИК

ВИХОДИТЬ З ЛИПНЯ 1991 р.

БОРИСТЕН

2025 рік

№ 12(409)

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ, ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ
ТА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ЩОМІСЯЧНИК

**Казково-
терапевтичне
Різдво в сиротинці
Дніпра!**

“У всіх народів мова – це засіб спілкування, у нас це – фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм. Людина розмовляє рідною мовою, а на неї озирються...”

“Нації вмирають не від інфаркту, спочатку в них відбирають мову”

Ліна Костенко

«Бористен (Борисфен)» – незалежний і недержавний український науково-популярний щомісячник, який висвітлює наукові, культурні, соціальні, історичні події. Видавцем і засновником часопису є Дніпровська міська громадська організація «Товариство шанувальників журналу „Бористен“», голова правління письменник і видавець Фідель Сухоніс.
Видавець: Дніпровська міська громадська організація «Товариство шанувальників журналу „Бористен»

Серія КВ, реєстр. номер 16084-4556 ПР. Рік видання двадцять перший. Постановою президії ВАК України від 9 квітня 2008 року за № І-05/4 журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватись основні результати дисертаційних робіт з історії, філології, політичних наук, мистецтва та культурології.

Редакція не завжди поділяє думку авторів і не несе відповідальності за недостовірність опублікованих даних. Редакція не несе відповідальності перед авторами і/або третіми особами і організаціями за можливу шкоду, нанесену публікацією статті. Редакція має право скоротити матеріал без згоди автора. Редакція сплачує гонорари тільки за матеріали, які замовлені авторами.

Представництва редакції:

У США: Promethean's Retort P.O.Box 35
Lyndhurst, N.J. 07071-0035 USA

З релігійних справ у США та Канаді: Mr. V.
Babanskyj, 74 Oakrige, Watchung, N.J.
07069, USA;

У Ізраїлі: Svitlana Glaz, Arie Rubin, 18VI, Lod,
Israel

У Польщі: Juri Hawryluk, skr. poczt. 55, 17 –
100 Bielsk Podlaski, Polska

Адреса журналу «Бористен»: Адреса редакції
а/с № 791, 49008 м. Дніпро, Україна
Телефон: (050) 340 - 28 - 27
e-mail: fidelsukhonis@gmail.com

Електронні версії журналу borysten.com.ua

Долучайтесь до нас у соцмережі
[facebook.com/borysteninfo](https://www.facebook.com/borysteninfo)

Верстка\дизайн
журналу *“CatArt”*
Видавець
Видавничо-поліграфічний
центр
вул. Воскресенська, 11
49000 місто Дніпро
Україна

Папір офсетний.
Друк цифровий
Щомісячник,
наклад:
1500 примірників

ШАНОВНІ ДОБРОЧИНЦІ!

Найперше вітаємо боротьби з нелюдами. з Різдвом Христовим та А так само нашому Новим Роком! щирому **приятелю Петру Палюху (Lyndhurst, N.J.)**, котрий жертовно

Нехай буде щастя і достаток у Ваших оселях. А в Україні лютує й надалі війна і навіть складно описати що ми нині переживаємо. Тому низький уклін тим, хто допомагає нашій Вітчизні встояти у цю важку днину. Зокрема, багатолітньому **жертводавцю Володимирі Могучому (Nutley, N.J.)**, який у черговий раз офірував поважну суму для сиротинці «Українського Різдва» .

Як завжди сердечно дякуємо родині **добродійки Галини Степанівни Грушецької з Чикаго**, котра у черговий раз офірувала кошти для потреб нужденних стареньких з числа репресованих в Україні.

Влас. інформ.

----- Зміст -----

- Стор.1** Адреси доброти
Стор.2 Привітання
Стор.3-5 Актуальні проблеми української мови. Огляд Трини Іваськів І Міжнародної науково-практичної конференції 2025 (м. Кам'янське)
Стор.6-7 Американський цирк з злобними клоунами
Стор.8 Вітаємо Вас з Днем

- Просвіти
Стор.9-12 Українське Різдво!
Стор.13-15 Монографія Ярослава Сирника «Лемківське роздоріжжя» (“Łemkowskie rozdroże”, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2024, 492 s.) (огляд)
Стор.16-17 Фольклорно-освітянська ніва буття
Стор.18-19 Поетична вітальня
Стор.20-26 Наша Церква

Долучайтесь до нас у соцмережі facebook.com/borysteninfo

Ще більше цікавої та актуальної інформації на нашому сайті borysten.com.ua

«Актуально»

Дорогі Друзі!

Вітаємо Вас і Ваших рідних з Різдвом Христовим і Новим Роком та бажаємо всього найкращого у цей тяжкий час війни з Москвою. Надіємося і молимося, щоб скоро прийшла Перемога і Україна продовжувала розвиватися як демократична держава.

Громади в США працюють без перерви, щоб якнайбільше допомогти Україні та її народові через політичні зв'язки та гуманітарну допомогу. Пишемо листи і телефонуємо до наших сенаторів і конгресменів, багато яких ставляться прихильно до України і Президента Зеденського. Улаштуємо різні імпрези на збірку коштів для України.

Наше Товариство на протязі року, крім гуманітарної помочі, пересилало .фінансову поміч на видавничу працю до Києва, та на стипендії до Університету Острозька Академія.

**Віримо в Перемогу!!!
Слава Україні! Героям Слава!
За управу ТУМ,
Віра Боднарук, голова**

Актуальні проблеми української мови.

Огляд Ірини Іваськів І Міжнародної науково-практичної конференції 2025 (м. Кам'янське)

28 жовтня 2025 року у м. Кам'янському (Дніпровщина) відбулась І Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Цінуймо мову над усі скарби, якщо ми хочемо зватися народом!». На тлі святкування Дня української писемності та мови і вшанування пам'яті київського Преподобного Нестора-Літописця учасники конференції обговорювали актуальні проблеми української мови, ділились напрацюваннями і досвідом.

Учасників конференції привітали Мирослава Соснова, кандидат педагогічних наук, викладач ВСП ДФКІП УДУНТ, та Сергій Бажан, кандидат педагогічних наук, в.о. директора ВСП ДФКІП УДУНТ. Вони задали тон усьому заходу.

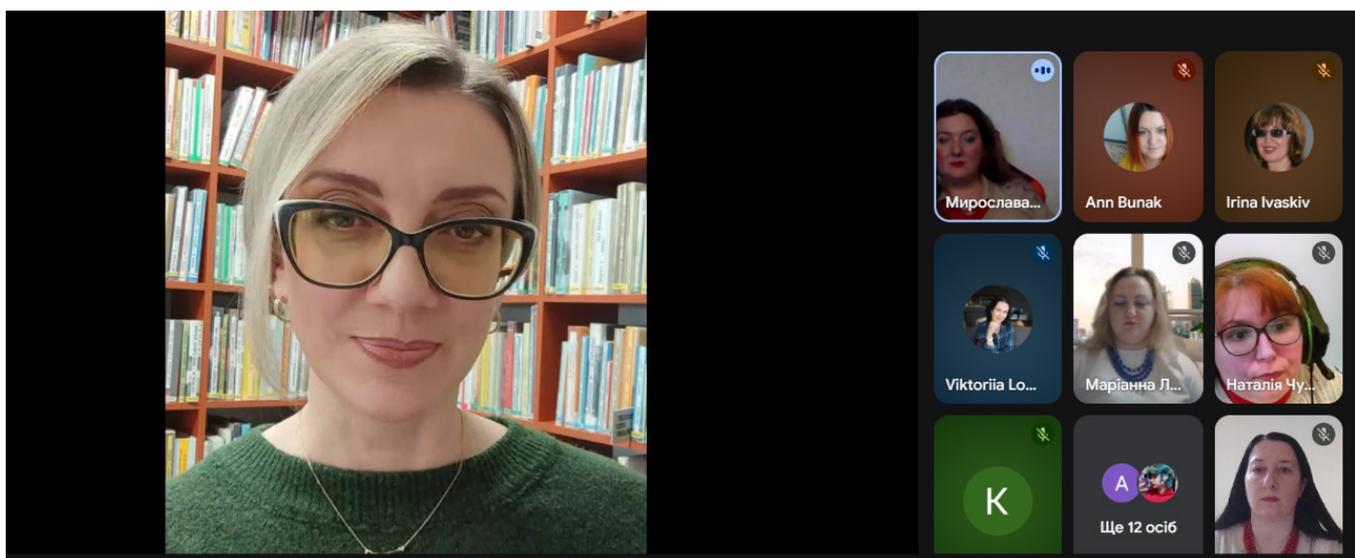
**Як нема без зірок небозводу,
Як блакиті без сонця нема,
Так і мови нема без народу,
І народу без мови нема.
В. Забаштанський**

Конференція зібрала разом фахівців з різних країн (Україна, Польща, Норвегія, Литва, Німеччина) і з різних галузей наукової діяльності. Серед учасників конференції були

письменники й ілюстратори, видавці й бібліотекарі, науковці та психологи, викладачі та здобувачі вищої освіти. Це сприяло всебічному, збалансованому, гармонійному висвітленню питань, пов'язаних з українською мовою. Слухаючи доповіді колег, мені й навіть уявився ланцюжок нашої взаємодії: письменники пишуть → ілюстратори ілюструють написане → видавці друкують написане → бібліотекарі зберігають написане → науковці досліджують написане → викладачі доносять написане до здобувачів освіти → студенти потім рефлексують на написане своїми науковими працями → а психологи... впорядковують відносини між усіма нами

Напрями роботи конференції

- Мова в діалозі культур;
- Сучасні підходи та інноваційні технології формування комунікативної компетентності;
- Стилїстика та інтерпретація тексту;
- Професійна іношомовна підготовка в процесі міжкультурної інтеграції;
- Мовні системи: проблеми розвитку та функціонування в поліетнічному та полікультурному просторі;
- Різноаспектні проблеми функціонування української мови;
  - Сучасна теоретична лінгвістика;
  - Актуальні питання прикладної лінгвістики;
  - Актуальні питання теорії та практики перекладу;
- Методика викладання мови та літератури в сучасних умовах інформатизації освіти;
- Історико-культурні аспекти творчості українських письменників;
  - Сильове розмаїття української та світової прози;
  - Термінологічні проблеми історико-літературного процесу.

Огляд доповідей учасників

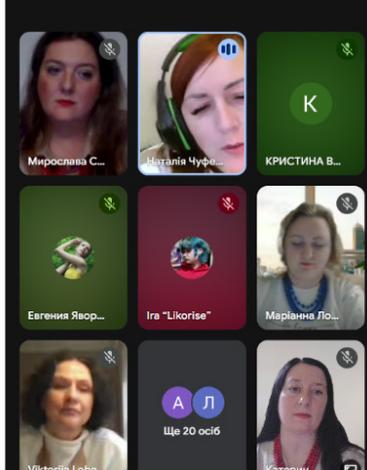
По-новому переосмислила творчий шлях Василя Симоненка й Івана Багряного (Ірино Золотухіна і Любова Бражнік, це було сильно!). Від зачитуваних уривків Тараса Шевченка англійською мурахи йшли шкірою й наvertsалися сльози (вдячна Ганні Бунак за чудову доповідь, яка дала усвідомлення того, що українська література представлена на вищих щаблях мистецтва і процес її популяризації в іноземних виданнях потрібно продовжувати й активізувати). Дякую Наталії Чуфецьук за представлену характеристику комбатантської прози як модифікації документалістики (ми отримали фаховий і вичерпний огляд нової стильової тенденції сучасної української прози). Вразив виступ Ірини Мацко, яка наголосила на важливих принципах, за якими дитячі письменники мають розмовляти з маленькими читачами про війну. Почерпнула багато корисного з доповіді Ольги Чернавських, яка представила новітній освітній підхід СЕЕН (Соціально-Емоційно-Етичне навчання), що допомагає знизити антисоціальну поведінку. Доповідь Христини Вінтоняк розкрила психолого-педагогічні основи ефективного спілкування з людьми різного віку (на прикладі спілкування медпрацівників з пацієнтами).

Функції комбатантської прози

Комбатантська проза виконує низку важливих функцій, що виходять за межі суто літературної творчості:

- Терапевтична функція (Психологічний захист)**
Допомагає авторам осмислити травматичний досвід і спричинити ним психологічні зміни. С способом самотерапії.
- Документальна/Свідчення функція**
Зберігає правду про війну. Створює багатовимірну картину війни, оскільки події описуються різними авторами з різних ділянок фронту. Є унікальними свідченнями, що не підлягають ідеологічному редагуванню, і мають особливу історичну цінність
- Соціальна та Культурна функція**
Сприяє формуванню національної пам'яті та ідентичності. Активна популяризація в бібліотеках забезпечує доступ до правдивої воєнної літератури.

Відмітила для себе, як часто в наших доповідях лунало слово «терапія» (наприклад, виступ Ірини Соболевої з висвітленням бібліотерапії, як інструменту емоційного відновлення і формування комунікативних компетентностей). А там, де доповідачі не використовували це поняття, воно все одно «читалось між літер» (наприклад, виступ Вікторії Лобенюк з Норвегії про особливості міжкультурних діалогів). Терапія читанням, терапія письменством, терапія музикою, терапія спілкуванням... Для мене це стало неосяжним інсайтом: я раптом зрозуміла, що вся наша українська мова сама по собі (з усіма її аспектами, питаннями, особливостями) терапевтична, знеболювальна, цілюща.

Американський цирк з злобними клоунами

«НАТО було створено для протидії Радянському Союзу, який розпався понад тридцять років тому. Відтоді участь США коштувала платникам податків трильйони доларів і продовжує ризикувати втручанням США в іноземні війни. Наша Конституція не дозволяла постійних іноземних втручань, від чого наші батьки-засновники прямо застерігали нас. Америка не повинна бути ковдрою безпеки світу, особливо коли багаті країни відмовляються платити за власну оборону», – сказав конгресмен-республіканець від штату Кентуккі Массі, згідно з прес-релізом.

Сенатор-республіканець Майк Лі від штату Юта вніс до Сенату на початку цього року «Закон про ненадійну організацію» або «Закон про НАТО». Зараз представник Массі вносить супутнє законодавство до Палати представників.

Чесно кажучи, це точно не повинно бути шоком і навіть несподіванкою. Адміністрація Трампа назвала глобальне потепління містифікацією, наполягала на запрошенні Володимира Путіна на зустріч G7 і чітко заявила, що НАТО має припинити розширення. В результаті, і, відверто кажучи, це здивування, Америка була відсутня на конференції з питань довкілля в Белені, Бразилія, саміті G20 в Йоганнесбурзі та останній конференції міністрів закордонних справ НАТО в Брюсселі. Що ще може зробити адміністрація Трампа, щоб чітко показати світові, що Америка за президента Трампа стала ізгоем? Тож які безпосередні наслідки? Путін, можливо, і

осмілішав, але він, безумовно, досі поводився психотично, тому раціональні події мало що значать. Його прогноз полягав у тому, що Україна розпадеться протягом тижня. Європейські лідери визнали, що сьогодні Америка дуже хвора, і тому, принаймні наразі, Європі доводиться вирішувати власні екзистенційні проблеми.

Постійна підтримка Америки була дуже заспокійливою, але факт полягає в тому, що НАТО без Америки є життєздатною концепцією, принаймні в найближчій перспективі. Америка повернеться до тями. Це заспокійлива думка, яку поділяють звичайні американці, європейці та українці. Тим часом демократичний раціональний світ має активізуватися.

Іронія полягає в тому, що Америка більше не є частиною демократичного раціонального світу. Усі гілки влади, як і в Росії, контролюються однією людиною. У Росії ця одна людина – вбивця. В Америці ця людина – психотичний нарцис. Можливо, виникає питання, чидіють сенатор Лі та представниця Мессі за наказом Дональда Трампа, чи принаймні з його благословення. У республіканській броні є тріщини, як нещодавно висловила колишня поплічниця Трампа, представниця Марджорі Тейлор Грін. Чи спонукав її піти у відставку конфлікт зі своїм попереднім неофіційним начальником, чи вона просто почувалася комфортно, збільшивши свій фінансовий статок у десятеро за чотири роки державної служби? Чесно кажучи, це не має значення.

Мене продовжують дивувати американські провідні ЗМІ, які пишуть про с томільйонний корупційний скандал в Україні, який розслідують як українці, так і європейці. Провина, яку приписують президенту України Володимирі Зеленському, полягає в тому, що він якимось чином «допустив це». Немає жодних звинувачень у тому, що він особисто отримав від цього вигоду.

З іншого боку, я маю зазначити, що корупція в Америці є кричущою, на найвищому рівні та величезною. Родина президента Сполучених Штатів здобула мільярди доларів особистого багатства з моменту вступу на посаду Дональда Трампа. Це не включає незаконні гроші, зароблені під час попереднього корупційного терміну Трампа. Його зять отримав два мільярди доларів від саудівців. Його дочка отримала низку патентів від китайців.

Чесно кажучи, у цьому й полягає суть. Чи піклується Америка за Трампа про довкілля чи глобальну безпеку за цього режиму, це тимчасова проблема. Це вже інша справа. Вперше в Америці є режим, а не адміністрація. Так чи інакше, Трамп піде у відставку до 2029 року. Його контроль над законодавчою гілкою влади, ймовірно, буде ліквідований принаймні в одній палаті до 2027 року. Верховний суд залишатиметься проблемою ще деякий час, але з найгіршими елементами, такими як Томас, Аліто та Робертс, може розібратися вища сила.

Америці дійсно потрібно навести лад у власному домі. Наразі вона стикається з кризою, подібною до тієї, коли під питанням було саме існування Союзу. Можливо, не менш важливо, що сьогодні сама Конституція втратила свою актуальність.

Аскольд Лозинський (США)

Шановні Друзі!

*Щиро вітаємо Вас з Днем Просвіти і бажаємо
якнайкращих успіхів у праці на користь України
і її народу та скорої Перемоги над ворогом.*

За Управу Товариства Української Мови

Віра Боднарук, голова (США)

Віра Боднарук є видатною громадською діячкою української діаспори в США, яка багато років очолює Товариство української мови (ТУМ) у Чикаго. Її діяльність тісно пов'язана з ідеями «Просвіти» – збереженням української ідентичності, мови та культури за кордоном.

Основні аспекти її діяльності станом на 2026 рік:

Керівництво ТУМ-Чикаго: Віра Боднарук продовжує очолювати Товариство, яке вона заснувала ще у березні 1990 року. Організація займається популяризацією української літератури, мистецтва та підтримкою молоді.

Співпраця з Україною: Під її

керівництвом ТУМ надає фінансову підтримку культурним та освітнім проектам в Україні, зокрема на Рівненщині та Дубенщині (наприклад, підтримка премій та стипендій).

Видавнича діяльність: Вона є співавторкою та укладачкою видань про історію української громади в США, таких як книга «Мости в Україну», що висвітлює діяльність просвітян Чикаго.

Гуманітарна та культурна місія: З початку повномасштабного вторгнення РФ Віра Боднарук активно займається заходами, спрямованими на допомогу Україні та збереження історичної пам'яті (наприклад, вшанування роковин Шевченка)

Українське Різдво!

Не помилково буде, якщо окреслити дружбу щомісячника Бористен - Вогустен з Дніпропетровським обласним дитячим будинком -інтернатом більшякутридесятиріччя. Непроста доля його вихованців слугувала ще ілюстрацію для батьківського виховання моєї доні. Позаяк вже з дорослою Дариною – журналісткою медіа-холдингу «Наше місто», ми побували вчора знову у стінах цього соціального закладу.

Бо, попри жорстоку війну «Бористен» традиційно виступив ініціатором імпрези «Українське Різдво». Моя сердечна подяка тим, хто присвятив час і душевні сили, аби справді зробити для обділених долею дітей свято.

Отож, справжньою принцесою дива стала Одарка Біла, яка, разом зі своєю командою волонтерів-кінологів, zorganizувала спілкування присутніх з спеціально дресированими собаками. Ці милі тварини підготовленні для

релаксації людей з фізичними вадами. «Лінійка» порід була надзвичайно широкою: від крихітних кишенькових песиків до поважних лабрадорів. Варто було лише подивитися на щасливі обличчя дітей, які, можливо, вперше у своєму житті могли погладити собачку.

Важливо й те, що кожен, хто того дня спілкувався у сиротинці, знайшов справді душевні слова, вдалий жарт і щиру усмішку. Зокрема, ветеран російсько-української війни Юрій Якуба, священник ПЦУ Ігор Зарайський, очільник азербайджанського товариства міста Дніпро Сархош Ісмаїлов. Вже як голова Дніпропетровська обласна організація НСПУ не можу не порадіти за Анну Щербак та Ольгу Журавель, які потішили дітей своїми літературними та вокальними талантами.

Особливі емоції присутніх викликав дует у складі юної Софійки Чабан та отця Ігоря Зарайського, який чудово виконав різдвяну колядку. Між іншим, на імпрезі була присутня мама Софійки Аріна та дворічний братик дівчинки Всеслав. Малий Сева своєю енергією та милою зовнішністю збуджував учасників імпрези не менше від лабрадорів. Не даремно, коли я відвозив його з мамою і сестричкою додому хлопчик зразу ж закуняв у салоні машини. Між іншим, батько цієї славної родини Станіслав з 2014 року невтомно б'є на фронті москалів.

Насамкінець варто додати, що усі гості сиротинця завітали до діточок як і годиться з різдвяними дарунками. Вони прикрасили і без того гарну ялинку соціального закладу. І "спешел сенкс" фотомайстру Володмиру Федоріщеву за чудові світлини перебігу імпрези, а заступниці директора сиротинця Вікторії Легкій за сприяння у її проведенні.

Фідель Сухоніс, шеф-редактор щомісячника

«Слово редактора»

Як на мене, будь-яке релігійне свято це в першу чергу нагода доторкнутися до національної історії, звичаєвості, традицій та фольклору.

Позаяк, мабуть, у нашого народу найбільше у світі переплетені християнські та дохристиянські вірування. Ось, наприклад, сьогодні на Святвечір у нашій родинній оселі на почесному місті стоятиме дідух - обрядовий символ українців.

Він з'явився у наших пращурів задовго до того як зійшла віфліємська зірка.

Отож, не суть важливо чи народився у ці дні син божий чи ні.

Головне для усіх нас, включно з атеїстами, що є Україна, є український народ! Христос рождається! *Славимо його!*

Фідель Сухоніс

Монографія Ярослава Сирника «Лемківське роздоріжжя» (“Łemkowski ie rozdroże”, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2024, 492 s.) (огляд)

Монографія професора Ярослава Сирника «Лемківське роздоріжжя» — це фундаментальне дослідження про один із найскладніших і найменш зрозумілих фрагментів історії українсько-польського пограниччя. Публікація ця є продовженням проблематики, порушеної у двох попередніх монографіях автора: «Przemoc i chaos. Powiat sanocki i okolice w latach 1944–1947. Analiza antropologiczno-historyczna», вид. IPN, Warszawa–Wrocław 2020, а також «Trójkałt bieszczadzki. Tysiąc dni i tysiąc nocy anarchii w powiecie leskim 1944–1947», вид. Libra PL, Rzeszów 2018.

Лемківщина — простір, де протягом століть перехрещувалися культурні впливи, політичні домінації, мовні традиції та релігійні конфесії — завжди була тереном різночитань і суперечливих інтерпретацій.

Книга Сирника вперше у настільки повному вигляді пропонує комплексне бачення історії лемків, об'єднуючи класичну історіографію, антропологічні спостереження, аналіз індивідуальних досвідів та сучасну теорію колективної пам'яті. В українсько-польському науковому дискурсі така праця є рідкістю, а тому її поява становить значний науковий та культурний внесок.

Історичні витoki: від ранніх поселень до модерної ідентичності
У першому розділі книги автор приділяє увагу питанням етногенези лемків. Сирник переконливо демонструє, що Лемківщина ніколи не була ані однорідною, ані

замкненою спільнотою. Навпаки — це простір динамічних культурних впливів: русинських, волоських, місцевих карпатських та перехідних слов'янських.

У своїх висновках він обережно балансує між науковою доказовістю й уникненням конфліктогенних ідеологічних тлумачень. Автор показує, що: лемківська ідентичність почала формуватися як культурна ще в XV–XVIII ст.; як етнічна — у XIX ст., під впливом модернізаційних процесів;

як політична — почала усвідомлюватися у XX ст., коли проблеми самоідентифікації загострилися через державні кордони, конфесійні відмінності та конфліктні інтерпретації минулого.

Особливо переконливими є сторінки, де Сирник аналізує вплив церковних поділів (греко-католицьких, православних, латинських структур) на самосприйняття лемків. Автор вказує, що войовничі ідеологічні дискусії XIX–XX ст. лише частково були «внутрішніми» — значною мірою їх формували зовнішні центри впливу.

Лемківщина у XX столітті: війна, національні проекти та депортації
Другий і третій розділи книги становлять ядро монографії. Тут Сирник аналізує події 1918–1947 років — період, який визначив історичну долю лемків на десятиліття наперед. Міжвоєнний час і ідеологічна фрагментація

Дослідник переконливо описує, як міжвоєнна Польща стала середовищем змагання трьох головних напрямів лемківського самоусвідомлення: українського, пов'язаного з національним відродженням;

русинофільського, що апелював до «староруської» традиції; лемківського автохтонізму, який прагнув дистанціюватися від великих національних проектів.

Сирник показує, що попри дискусії інтелігенції, пересічне населення зберігало передусім локальну ідентичність, зосереджену на громадах, говорах, звичаях та релігійних практиках.

Друга світова війна та радикальна зміна умов

Особливо важливими є розділи, де Сирник аналізує політику окупаційних режимів. Він демонструє, що: німецька адміністрація намагалася маніпулювати місцевою ідентичністю, радянські структури сприймали Лемківщину «межовим» простором, де треба подолати український культурний вплив, а польське підпілля бачило регіон у категоріях передвоєнної держави. У цих умовах лемки опинилися у пастці геополітичних рішень, які не враховували їх реальної соціальної структури.

Депортації 1944–1947 років

Це найсильніша й найтрагічніша частина монографії. Сирник не лише документує перебіг переселень — він відтворює їх як соціокультурну катастрофу. Автор детально описує: механізми підготовки депортацій у 1944–1946 рр.; примусовість і хаотичність виселень; економічне нищення лемківських громад; драму «здвоєної втрати»: села, пам'яті, економічної основи та символічного світу. Окрема частина присвячена операції «Вісла» 1947 року. На відміну від багатьох дослідників, Сирник особливо наголошує на психологічній травматизації, на якій рідко зосереджується офіційна історіографія. Через мікроісторії родин він демонструє, як розпорошення по «повоєнних землях» Польщі зруйнувало міжпоколіннєву передачу традицій.

Колективна пам'ять і сучасні інтерпретації

Останні розділи книги є методологічно найцікавішими. Сирник аналізує сучасні образи Лемківщини — від музейних експозицій до фестивалів, фольклоризації та політичних декларацій.

Він виокремлює кілька типів пам'яті:

- емоційна пам'ять вигнанців, обтяжена втратою та болем,
- інституційна пам'ять, яку формують організації лемків у Польщі та діаспорі,
- культурна пам'ять, що прагне відродити традиції,
- міфологізована пам'ять, пов'язана з романтизованими образами «старої Лемківщини»,

Сирник обережно, але чітко показує, що політичні дебати довкола лемківської ідентичності часто створюють прості образи й готові схеми, які не відповідають багатству реальної історичної спадщини.

Наукові сильні сторони праці

Вражаюча джерельна база. Автор використовує: архіви Польщі, України та друковані уже матеріали зі Словаччини; спогади депортованих; місцеві рукописні хроніки; пресу різних періодів; усні інтерв'ю, зібрані протягом десятиліть. Така база забезпечує глибину аналізу, яка робить книгу однією з найґрунтовніших у сфері лемкознавства.

Баланс між емоційністю та академізмом; діалогічність дослідження

Попри трагічну тематику, Сирник уникає публіцистичного стилю. Його мікроісторії не є сентиментальними — вони документальні й водночас людські. Автор постійно звертається до українських істориків, польських дослідників, діаспорних русинських авторів, карпатологів зі Словаччини та Угорщини. Це дозволяє побачити тему ширше, ніж у межах однієї національної оптики.

Зауваги і критичні нотатки

Жодне значне дослідження не є безспірним. До сильних, але дискусійних елементів роботи належать: певна тенденція до розширеної інтерпретації антропологічних даних; недостатня кількість карт і статистичних таблиць; надто стримана характеристика деяких радянських документів, які могли б отримати ширшу критичну оцінку.

Однак ці зауваги не применшують загальної вартості праці.

Монографія «Лемківське роздоріжжя» — це глибоке, багатовимірне та добре документоване дослідження. Воно показує Лемківщину не як сентиментальний образ минулого, а як живу історію, що продовжує впливати на ідентичність тисяч людей. Праця професора Сирника: систематизує величезний масив джерел; розкриває складність лемківської історії без ідеологічних спрощень; створює міст між історією, антропологією та культурною пам'яттю; є важливим кроком до українсько-польського взаєморозуміння.

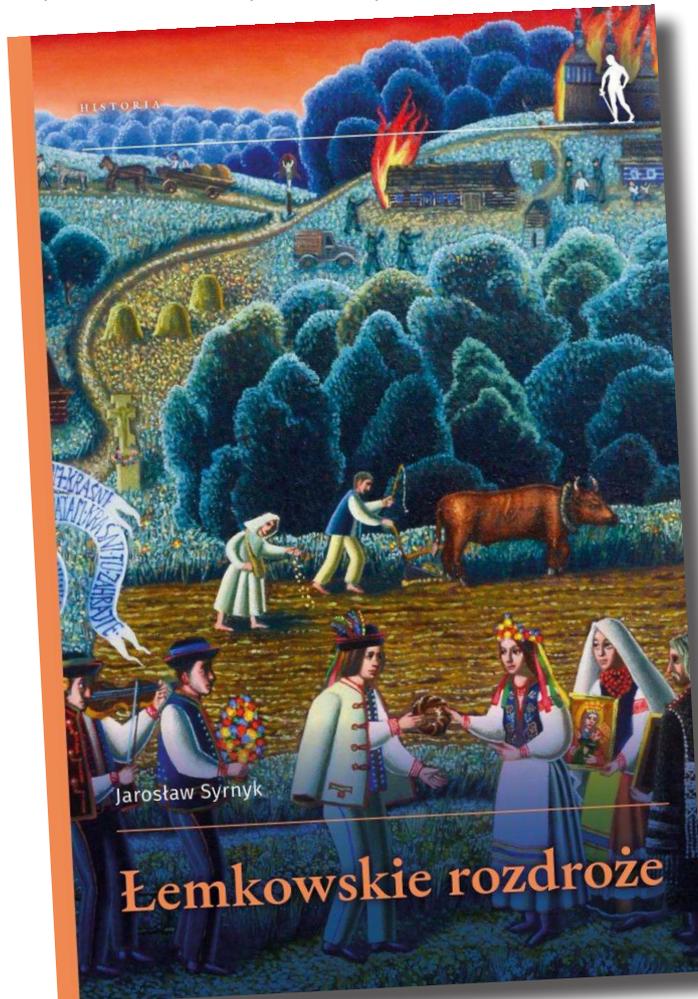
Пропозиції до використання

Публікацію професора Сирника можна рекомендувати науковцям, студентам, журналістам, членам лемківських організацій та всім, хто шукає чесного й поглибленого погляду на драматичну долю лемків. Ймовірно, варто було б організувати навколо цієї книжки онлайн-дискусію — наприклад, у Zoom або на будь-якій іншій платформі. Така зустріч могла б активізувати лемків у всьому світі і створити простір для обговорення праці

проф. Сирника та лемківських проблем. Я вважаю, що монографією Ярослава Сирника мали б зацікавитися Організація Оборони Лемківщини та Фонд Дослідження Лемківщини в Америці, а також відповідні українські організації в Канаді. Варто також замислитися над тим, щоб перекласти цю, хоч і доволі об'ємну книгу англійською мовою або принаймні українською. Я переконаний, що видавництво Вроцлавського університету, безумовно, подбало про те, щоб ця книга поповнила фонди Бібліотеки Конгресу США та Світової Федерації Українських Лемківських Об'єднань (СФУЛО).

Треба також відзначити, що монографія проф. Ярослава Сирника «Лемківське бездоріжжя» була нагороджена Фондацією Історії та Культури KLIU в рамках 31-ї edycji цієї нагороди у 2025 році. Ця нагорода призначена для авторів і видавців за видатні історичні публікації. У даному випадку вона була присуджена за всебічне висвітлення трагічної долі лемків у ХХ столітті.

Стефан Лашин (США)

Фольклорно-освітнянська нива буття

Марія Михайлівна Марфобудінова (в дівочтві – Барабаш) народилася в сім'ї вчителів фізики та біології. Батько був репресований, і після 7 років Сибіру йому дозволили жити в Казахстані, де у місті Караганді народилася Марійка. В рідну Тернопільську область родині не дозволили повертатися, тому вони оселилися в селищі Підгородньому (колишня козацька слобода) Дніпровського району.

Марія з часом закінчила з відзнакою філфак Дніпропетровського університету (нині імені Олеся Гончара) за фахом «Філолог, викладач української мови та літератури», паралельно опанувала спеціалізацію з журналістики. Проявила себе як грамотна спеціалістка, людина з великим творчим потенціалом, коли їй доручили очолити університетську газету «За передову науку». У 1989 році була організована науководослідна лабораторія українського фольклору, народних говорів та літератури Придніпров'я при Дніпровському національному університеті ім. Олеся Гончара. Науковою керівницею була відома літературознавиця, фольклористка, доктор філологічних наук, професор К.П. Фролова. 1994 року М. М.

Марфобудінову призначили на посаду завідувачки НДЛ. Тут вона сповна проявила себе як активна й уміла організаторка. Марія Михайлівна як справжня подвижниця із завзяттям взялася за справу, яку розпочала К.П. Фролова. Разом з колегами вона систематизувала фольклорний матеріал, який десятиріччями збирали студенти під час фольклорної практики селами області, він стосами лежав, ніким не затребуваний. Наступним кроком стало видання цього безцінного матеріалу з усної народної творчості за жанрами окремими фольклорними збірками у твердих обкладинках, деякі з нотним супроводом. Окремо був виданий збірник дитячого фольклору. Із 2003-го по 2014-й р.р. таких випусків було чотирнадцять. Вони мали поетичну назву «Калита». Першою ластівкою стала колективна монографія працівників НДЛ фольклору «Рай-поле» (2001), яка побачила світ за підтримки обласного управління культури. Ця вагома праця стала в Україні чи не єдиною друкованою презентацією регіонального фольклору. Ошатно оформлена, написана у формі науково-популярних нарисів, ця книга стала лауреатом всеукраїнських книжкових фестивалів, потужним методичним джерелом для культпрацівників, педагогів. Окрім наукових і видавничих справ, Марія Михайлівна проявила ініціативу в тому, щоб науководослідна лабораторія стала ще й осердям культурно-просвітницької діяльності. Це їй повною мірою вдалося, маючи односторонню підтримку колег. Упродовж декількох років у стінах просторої зали лабораторії проводилися заходи, які збирали студентів не лише з ДНУ, а й шанувальників української культури з усього міста. Тут перед слухачами звучали голоси оперного співака В. Парубця; відомих поетів В. Коржа, К. Чернишова.

Влаштувалися виставки талановитих художників: В. Падуна, тоді ще юного обдарування, студента художнього училища С. Гречаного з серією несподіваних полотен про дніпровських лоцманів, графіка Г. Іващенка (пізніше – автор двох колод українських гральних карт і солідного дослідження про історію українського картярства у прекрасній книзі «Нехай козириться»), а також відомого майстра різьбярства Ю. Шковирі. Навіть один час експонувалися живописні роботи Івана Повханича із Закарпаття.

Після закриття 2014 року науково-дослідної лабораторії через недостатність фінансування Марія Михайлівна ще 6 років була провідним методистом гуманітарного центру ДНУ ім. Олесья Гончара.

Багатомірність таланту, інтелігентність поведінки, природня скромність, доброзичливість натури Марії Михайлівни завжди вражала. Її ґрунтовні знання з української фольклористики, культурології, народознавства стали в нагоді багатьом педагогам, учням, методистам. Багато років М.Марфобудінова щедро ділилася своїм досвідом з юними дослідниками народнопоетичної творчості, співпрацюючи з Дніпропетровським обласним відділенням Малої академії наук. У 2005 році за цю багаторічну працю була удостоєна почесної відзнаки «Відмінник освіти України». Її ім'я у 2020 році занесено в «Українську фольклористичну енциклопедію», але подвижницька праця на ниві фольклористики і в гуманітарній сфері ще не оцінена належним чином. На жаль, сімейно-побутові обставини, смерть старшої доньки, п'ятеро маленьких онуків, а далі істотне погіршення зору не дали їй можливості стати титулованим науковцем з ученим ступенем. Але за інших обставин М.Марфобудінова змогла б стати не лише кандидатом, а й доктором філологічних наук. Для цього вона мала визнаний фахівцями потенціал.

Сумуємо з приводу смерті шляхетної людини, знавця своєї справи, вірної доньки України. Вічна пам'ять !

Від імені колег по НДЛ українського фольклору і гуманітарного центру -
канд. філол. наук, доцент УДУНТ
Валентина Галацька,
канд. філол. наук, член Дніпровського
генеалогічного товариства, член НС краєзнавців
України Микола Долгов,
музикознавець Вікторія Карпович,
поет, мистецтвознавець, член Національної спілки
художників України
Віталій Старченко

Віталій Старченко, м. Дніпро

Поетична вітальня

МОНОЛОГ СВЯЩЕНИКА ПО СПОВІДІ ВАСИЛЯ МАКУХА

*І як вчинити?.. Що ти, чоловіче,
Собі намислив? Боже, як же бути!?
Такої сповіді і до, і по Христу
Ще не було в цілісінському світі...*

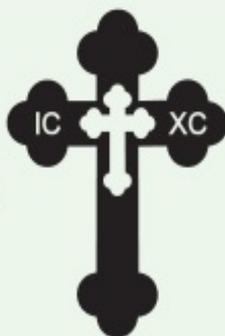
*...Він сповідався, і мужній лик його
Здававсь мені Спасителя обличчям.
Він говорив: «Щоб людям зір розкути
І гідність в українцях пробудити,
Я мушу в Києві вже завтра спалахнути...»
Він сповідався, я ж думав: «Чоловіче,
Я бачу, ти не граєшся з вогнем,
Бо той вогонь, воістину очисний,
Є знаком невмирущості Вітчизни!*

*...Згориш заради волі України,
Не залишивши навіть заповіт...
А в тебе ж двоє діток, дві крихтини:
Прожити мав би ще з півсотні літ!...»*

*Намислилось (прости, Господь, гріховне!) –
По сповіді такий утнути вихід:
Властям про наміри його розповісти
Й не допустити самоспалення прилюдне...
Моє становище, о Господи, облудне:
І так, і сяк я буду дуже винним
Перед оцим незламним чоловіком...
Хоч порятунку зрадою не є,
Але чи буде зрада порятунком?
Безсмертне спалення його чекає завтра,
А нині ж, в цю понад сакральну хвилю,
Я гріх важкий не братиму на душу:
Пробачте, чада і жона... Василю,
Тебе не видам – тайну не порушу!*

Скорботне слово

**ON DECEMBER 29, 2025,
MARIA SULKIWSKA
PASSED AWAY.
MEMORY ETERNAL!**

**29 ГРУДНЯ, 2025,
МАРІЯ СУЛКІВСЬКА
ВІДІШЛА У ВІЧНІСТЬ.
ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ СПОЧИЛИЙ!**

Maria Sulkiwska, age 101, of Monroe, passed away in her home December 29, 2025.

Maria was born March 24, 1924 in Ukraine, she was the daughter of Nestor and Sophia (Prolepa) Pronzhenko. She married Petro "Peter" Sulkiwskyj February 22, 1946, sadly he preceded her in death January 1, 1991.

Maria survived the Ukrainian Famine of 1932-1933 (Holodomor). She was taken to work at the German Concentration Camps making military weapons during World War II.

Maria and Peter wanted a better life for their family and were able to bring them to the United States in 1951.

She worked for Ford Motor Company as a seamstress on the Lincoln line until her retirement.

Maria was a member of St. Mary the Protectress Ukrainian Orthodox Cathedral, Southfield.

She was an avid reader, liked to sew and embroider and she loved the time she spent with family.

Maria is survived by two children, Olga (Wasył) Karpenko of Monroe and Michael (Kathy Jo) Sulkiwskyj of Sterling Heights; three grandchildren, Dr. Andrew (Dr. Amy) Karpenko, Mark (Renee) Karpenko and Nykolos Sulkiwskyj; four great grandchildren, Elaina Karpenko, Matthew Karpenko, Ian Karpenko and Anna Karpenko.

In addition to her husband, she is preceded in death by her parents.

Visitation will be held from 3 – 7 p.m. Sunday, January 4, 2026 at Bacarella Funeral Home, 1201 S. Telegraph Rd., Monroe, MI 48161, where a Panakhyda (memorial vigil) service will be held at 5 p.m. There will be a funeral service held on Monday, January 5, 2026 beginning at 10 a.m. at St. Mary the Protectress Ukrainian Orthodox Church, 21931 Evergreen Rd., Southfield, MI 48075. Burial will take place at White Chapel Cemetery, Troy.

Memorial contributions are suggested to UCARE Inc. or St. Mary the Protectress Ukrainian Orthodox Cathedral.

Online condolences and special memories may be shared with the family by visiting the obituary page at www.bacarellafuneralhome.com.

Memory Eternal!

Марія Сулківська, з Монро померла у віці 101 рік у своєму будинку 29 грудня 2025 року.

Марія народилася 24 березня 1924 року в Україні, була донькою Нестора та Софії (Пролепи) Пронженко. Вона вийшла заміж за Петра Сулківського 22 лютого 1946 року, на жаль, він помер перед нею 1 січня 1991 року.

Марія пережила український Голодомор 1932-1933 років. Під час Другої світової війни її забрали на роботу до німецьких концтаборів, щоб виготовляти зброю.

Марія та Петро хотіли кращого життя для своєї сім'ї, тому змогли перевезти їх до Сполучених Штатів у 1951 році.

До виходу на пенсію вона працювала швачкою на лінії Lincoln у Ford Motor Company.

Марія була прихожанкою Української Православної Катебри Святої Покрови, у містечку Саутфілд.

Вона була завзятою читачкою, любила шити та вишивати, любила проводити час із родиною.

У Марії залишилося двоє дітей: Ольга (Василь) Карпенко з Монро та Майкл (Кеті Джо) Сулківський із Sterling Heights; троє онуків, доктор Ендірю (д-р Емі) Карпенко, Марк (Рене) Карпенко та Микола Сулківський; четверо правнуків Олена Карпенко, Матвій Карпенко, Ян Карпенко та Анна Карпенко.

Крім чоловіка, перед нею відійшли у вічність також і її батьки.

Відвідати спочилу можна у неділю, 4 січня з 3 до 7 год. вечора у Bacarella Funeral Home, 1201 S. Telegraph Rd., Monroe, MI 48161, де о 5 вечора відбудеться Панахида. Похорон відбудеться у понеділок, 5 січня 2026 року, о 10 ранку в St. Mary the Protectress Ukrainian Orthodox Church, 21931 Evergreen Rd., Southfield, MI 48075. Поховання відбудеться на цвинтарі White Chapel, Troy.

Пожертви в пам'ять спочилої можна скласти для UCARE Inc. або Української Православної Катебри Святої Покрови.

Співчуттями та особливими спогадами в режимі онлайн можна поділитися з сім'єю, відвідавши сторінку некрологів за адресою www.bacarellafuneralhome.com.

Вічная Пам'ять!

Наша Церква

Видання благословив Патріарх УПЦ КП Філарет.
Бюлетень відіграє важливу роль в регіоні та Україні по
наверненню населення до духовних витоків нації та
релігійності. Виходить з вересня 2002 року. З грудня
2018 року додаток називається «Наша Церква»

Релігійний додаток часопису "Бористен"

№ 52 (2026)

Маємо
подбати,
щоби бути
не лише серед
покликаних,
але щоби ми
залишилися і
серед обраних,
які свого
покликання не
зганьбили, -

Митрополит Епіфаній

Ми наближаємося до святкування Різдва нашого Спасителя. У зв'язку з цим євангельська притча про бенкет символічно нагадує про події приготування людства до пришествя у світ Месії. Адже явлення Христа на землі сталося не раптово – навпаки, людство ще за довгий час перед цим, починаючи від прабатьків Адама і Єви, отримувало від Бога пророчі сповіщення про народження Спасителя світу. Так само і свято, про яке йдеться у притчі, було очікуваним, а гості, запрошені на нього, були сповіщені заздалегідь.

З роду в рід Бог звіщав через праведників та пророків про майбутнє пришествя Месії. Господь подавав ознаки, за якими буде видно, що вже прийшов саме Він – очікуваний істинний Спаситель. Але коли настав час впізнати Сина Божого і прийняти Його духовне Царство, то сталося так, що народ, до якого Він найперше був посланий, і вчені книжники та знавці закону, які мали найкраще знати вказівки та пророцтва, не прийняли Месію-Христа. Про це свідчить нам і святий Іоан Богослов, що Христос «до своїх прийшов, і свої Його не прийняли. А тим, які прийняли Його, що вірують в ім'я Його, дав силу дітьми Божими бути» (Ін. 1:11-12).

Отже, притча про бенкет є також пророцтвом, яке засвідчує: навіть коли ті, хто був завчасно покликаний і сповіщений про прихід Месії, не прийняли Його, будиши обтяжені своїми власними упередженими переконаннями, Бог замість них покличе до спасіння інших. Господь з роду в рід готував народ Ізраїля до приходу Месії, через пророцтва вказував на ознаки, за якими слід було переконатися, що прийшов істинний Спаситель. Але коли ті, до кого Христос прийшов, не прийняли Його, тоді Бог покликав до спасіння інших – численні народи язичницькі.

Язичники не мали знання про закон Божий, не вивчали Писання, не чули пророцтв про Месію. Але коли апостоли, як ті слуги з притчі, прийшли до них, щоби закликати увійти у Царство Боже, то багато з цих колишніх ідолопоклонників

полишили своє марновірство і пішли за Христом.

До числа цих колишніх язичників, що навернулися до істини, належить і наш народ. Бо наші предки від початку не вірували в істинного Бога та поклонялися ідолам. Але коли апостол Андрій Першозваний та подальші проповідники Євангелія стали сповіщати серед наших предків істину, то поступово все більше і більше число їх наверталось до правди. І як підсумок цього тривалого процесу настав час, коли за рівноапостольного князя Володимира вже не окремі люди, але народ наш як спільнота, прийняв правдиву християнську віру. Ніби ті люди, що знайдені були слугами господаря на роздоріжжях, наші предки були знайдені проповідниками Євангелія і служителями Церкви та покликані до Царства Небесного.

Однак, дорогі брати і сестри, притча про бенкет є не лише нагадуванням про велику милість Божу, але також нагадує і про відповідальність. Бо те, що Господь кличе нас до Себе, накладає цю відповідальність на кожного з нас особисто. Христос каже: «Якби Я не прийшов і не говорив ім, то не мали б гріха; а тепер не мають виправдання за гріх свій» (Ін. 15:22). Якби народ наш від давнього часу не був покликаний до пізнання істини і серед нього не звучала вже століттями проповідь Євангелія, то наша відповідальність була би меншою. Але народ наш є християнським за своїм корінням та за своєю історією, і нині всяка людина в Україні, коли хоче пізнати євангельську істину та долучитися до Церкви Христової – може це зробити. Тому притча про бенкет і образ тих покликаних, які, коли настав час свята, відмовилися прийти на нього – це також і для нас застереження. Бо ті з нас, хто має можливість бути дітьми Церкви, але відкидає її – стають подібними до людей із притчі, які знають про свято і про запрошення на нього, але свої тимчасові справи ставлять вище за Боже покликання.

Писання свідчить: «“Раб [...] той, який знав волю господаря свого, та не був готовий і не робив за волею його, буде багато битий. А той, хто не знав і зробив щось гідне покарання, буде битий менше. Від усякого, кому дано багато, багато й вимагається, і кому багато довірено, з того більше й спитають» (Лк.12:47-48). Нам, як християнам, від Бога довірено багато, тому і вимоги до нас більші, ніж до тих, хто не пізнав істини Євангелія, – хоча перед Творцем відповідатимуть і ті, й інші.

Тому, готуючись до зустрічі Різдва Христового, ми, дорогі брати і сестри, маємо не лише дбати про зовнішні традиції, прикрашати оселі, готувати подарунки і страви на святковий стіл, вітати ближніх. Ми також маємо нагадати самим собі, що через Різдво Христове Царство Боже наблизилося до нас і слуги Спасителя – апостоли, пророки, отці та вчителі Церкви, наші духовні наставники – кличуть нас на свято, що його Бог приготував для нас. Кличуть до Божественної трапези – до святої Євхаристії. Кличуть до Церкви, яка за природою своєю є зібранням тих, хто був Богом покликаний і відгукнувся, увійшовши через віру й хрещення у містичне єднання з Господом та з Його вірними дітьми. Однак якою буде наша власна відповідь на цей заклик, відповідь не у словах, а самим життям – залежить лише особисто від кожної людини. Тож маємо подбати, щоби бути не лише серед покликаних, але щоби ми залишилися і серед тих обраних, які свого покликання не зганьбили. Амінь.

“Новини”

Предстоятель взяв участь у спецпогашенні марок «Різдвяний янгол»

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 24 грудня 2025 року у тисячолітній святині Православної Церкви – Соборі святої Софії Київської долучився до спецпогашення поштового випуску «Різдвяний янгол».

У заході взяли участь генеральний директор «Укрпошти» Ігор Смілянський, голова Управління духовної освіти і богословської науки ПЦУ протоієрей Олександр Трофимлюк, директор Національного заповідника «Софія Київська» Неля Куковальська, автор картини, відтвореної на марці, художник Антон Логов, а також гості та журналісти.

Звертаючись до учасників зібрання, Предстоятель побажав, щоб світло Різдвяної зірки освітло шлях України у цей непростий час, коли новітній кремлівський Ірод намагається занурити нас у темряву.

Митрополит Епіфаній також зазначив, що кожен із нас повинен випромінювати світло любові – підтримувати ближніх, допомагати нашим новітнім героям – воїнам захисникам та всім, хто цього особливо потребує.

Предстоятель відзначив українських воїнів – захисників Батьківщини

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 30 грудня 2025 року прийняв у своїй резиденції українських військовослужбовців Сухопутних військ Збройних Сил України.

До Предстоятеля автокефальної Української Православної Церкви завітали начальник штабу 18 армійського корпусу полковник Сергій Марцинюк, командир 47-ї окремої артилерійської бригади полковник Артем Агатій, його заступник полковник Сергій Тицький, командир ремонтної роти молодший лейтенант Володимир Пограничний, а також бригадний капелан протоієрей Дмитро Волошин.

Його Блаженство поспілкувався з гостями про триваючу боротьбу українського народу проти російської збройної навали, наголосив на важливості непохитної віри та сили духу в непростий час війни за свободу і незалежність України, а також підкреслив значення молитви в житті кожного християнина й особливо воїнів, які несуть службу в умовах постійної небезпеки.

На завершення зустрічі Митрополит Епіфаній подякував захисникам Батьківщини за самовіддане служіння Українській державі та відзначив їх церковними нагородами.

Предстоятель взяв участь у Різдвяному молитовному сніданку

Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Епіфаній 19 грудня 2025 року взяв участь у Різдвяному молитовному сніданку, що відбувся під патронатом Голови Верховної Ради України Руслана Стефанчука.

Захід об'єднав представників різних гілок державної влади, членів уряду, народних депутатів України, представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій, військовослужбовців, родини загиблих захисників, ветеранів та військових капеланів.

До учасників зібрання звернулися Президент України Володимир Зеленський, а також міжнародні партнери – представники Конгресу та Сенату Сполучених Штатів Америки.

Під час події Предстоятель автокефальної Православної Церкви України виголосив молитву та зазначив про велике значення віри в час важких випробувань, які переживає Україна. Він закликав дякувати Богові за Його благодіяння, зокрема за збереження нашої держави, попри переважаючі сили російського агресора, та висловив упевненість, що з Божою допомогою та завдяки єдності й вірі український народ здобуде справедливий мир.

ФУНДАЦІЯ «ПРОМЕТЕЇВ ОТВІТ»

Головним пріоритетом Фундації з осідком у США є сприяння у збереженні української свідомості та ідентичності, культурної спадщини і традиції серед широкого громадського загалу, особливо серед студентів вищих навчальних закладів в Україні та за кордоном, надання фінансової і моральної допомоги науковцям, студентам, винахідникам, громадським активістам іншим чинникам, котрі формують громадянське суспільство та демократію в Україні. За чинним американським законодавством пожертви надіслані до Фундації «Прометеїв отвіт» не підлягають оподаткуванню.

Promethean's Retort, P.O. Box 35, Lyndhurst, NJ 07071-0035
USA . 4petrop@verizon.net, 201 460 1364